

POLITISK PROPAGANDA I CÆSARS GALLERKRIG

Af Per Methner Rasmussen

Political Propaganda in Caesar's Gallic War: Cajus Julius Caesar is one of the most famous Romans, not only as a politician but also as a skillful writer. In this short paper I shall try to show how Caesar manipulates his readers in order to promote his own interests.

Næsten alle betydningsfulde antikhistorikere og klassiske filologer har haft meninger om Caius Iulius Caesar, den berømte romerske politiker og statsmand (ca. 100–44 fvt.). Selvom kilderne til Cæsar er uforandrede, er tolkningerne mange. I renæssancens Italien var Cæsar en helt i fyrstendømmerne, en forbryder i adelsrepublikkerne – og sådan er meningerne delte, litteraturen er kolossal. Jeg erindrer blot om Georg Brandes' Cæsarbiografi, som bestemt ikke er ringe. Men den er skrevet på et tidspunkt, hvor geniet, den store mand, blev forherliget, så hos Brandes er Cæsar helten og Cicero en ubeslutsom nar. I de senere år har Münchenprofessor Christian Meier med sin meget velskrevne Cæsarbiografi (1982) sat dagsordenen. Jeg er særligt inspireret af Adcocks lille bog fra 1956: *Caesar as Man of Letters* samt Wolfgang Will: *Caesar und die Kunst der Selbstdarstellung* fra 2008. Dette bidrag, som er en revideret udgave af en artikel bragt i Retorik Magasinet,¹ vil efter en kort introduktion af personen Cæsar forsøge at vise, hvordan Cæsar manipulerer sine læsere for at fremme sine egne interesser.

Christian Meier kalder Cæsar en outsider i romersk politik, en der ganske som Graccherne ikke fulgte de traditionelle spilleregler med senatet som et naturligt centrum i karriereforløbet. Han kom nu ellers fra en fin familie, som via Iulus – den trojanske prins Aeneas' søn – kunne føres helt tilbage til Venus Genetrix. Men familien var ikke rig og havde ikke tilhørt den inderste magtcirkel siden 2.–3. årh. fvt.

Cæsars karriere følger et almindeligt forløb for en romersk politiker af god familie. Der er dog et par ting at bemærke: Cæsars ægteskab med Sullas hovedmodstander Cinnas datter, bringer ham visse problemer. Cæsar gør sig bemærket på forum ved en række politisk betingede retssager. I 63 fvt. sker der to interessante ting: Cæsar vælges til Pontifex Maximus og vinder over

---

¹ Rasmussen 2009.

senatets kandidat, og under debatten i senatet om catilinarernes skæbne holder Cæsar som designeret prætor en politisk bemærkelsesværdig tale. Kilderne er ret uklare med hensyn til Cæsars forhold til Crassus og begges involvering i Catilinas første forsøg på at blive konsul.

I 60 fvt. træder Cæsar for alvor ind på den politiske scene. Han indgår en privat aftale med to af Sullas gamle løjtnanter, Pompeius Magnus, som havde mange militære sejre bag sig, og Crassus, der var Roms rigeste mand. Aftalen kaldes almindeligvis Det første triumvirat og sikrede bl.a. Cæsar konsulatet i 59 fvt., og et derpå følgende statholderskab.

Cæsar var ikke kun kendt som politiker, han nød også et ry som en af sin tids bedste talere.² Vi har desværre ikke overleveret nogen af Cæsars taler, men kun hans beskrivelse af Gallerkrigen og den efterfølgende borgerkrig. Cæsars *Gallerkrig* omhandler krigshandlingerne i Gallien fra 58–51 fvt., forfattet i 7 bøger. Cæsars officer Hirtius udarbejdede en 8. bog om perioden 51–50 fvt.

Udover beskrivelsen af de egentlige krigshandlinger indeholder *Gallerkrigen* en del passager eller digressioner med geografiske og etnologiske beskrivelser. 1. bog indledes med den berømte beskrivelse af Gallien: “Gallia est omnis divisa in partes tres” ... (Hele Gallien er delt i tre dele...) I 6. bog beskriver Cæsar gallernes og germanernes skikke. Den slags beskrivelser er og har altid været populære hos mange læsere. Hertil kommer Cæsars kortvarige invasion af Germanien i bog 4 og Britannien i bog 5. Cæsar udvider her den kendte verden og betræder *terra incognita* (ukendt område) og har formodentligt hermed bragt sit navn på alles læber i Rom.

Gallerkrigen tilhører genremæssigt de såkaldte *commentarii*, som er en stor rodebutik af mange forskellige ting. I de store, tyske realleksika kan man finde systematiske fortegnelser over de forskellige typer af kommentarer. Det kan være alt fra tekniske optegnelser, som f.eks. anvisninger til militære formål,³ og fortegnelser over indviklede religiøse ritualer, til rapporter udfærdiget af generaler og administrative optegnelser. Cicero bruger betegnelsen om noter til en tale. Adcock⁴ definerer *commentarii* eller *hypomnemata*, som de hedder på græsk, som “statements of facts for their own sake, so far as they are not just help to memory” – de er ikke tænkt til publicering. Før Cæsar havde Sulla forfattet *commentarii rerum gestarum*, som Plutarch gjorde flittigt brug af i sine biografier. Denne type *commentarii* er en speciel blanding af optegnelser, erindringer måske med henblik på brug til en senere bearbejdning til *historia*, og årlige indberetninger til senatet. Cæsar raffinerede genren til perfektion, og ikke uden grund er *Gallerkrigen*

---

² Cicero, *Brutus* 251–54, 261–62, Quintilian, *Institutiones oratoriae* 10, 1, 14.

³ Rawson 1991.

⁴ Adcock 1956, 8–9.

gennem århundrederne blevet flittigt læst i skolen. Ganske som i genren *historia* gjorde Cæsar hyppigt brug af fiktive taler – meget ofte indirekte eller refererede taler, *oratio obliqua*. Taler er meget velegnede til at stille synspunkter op mod hinanden og havde i øvrigt en fremtrædende position i det romerske uddannelsessystem. Vi ved, at Cæsar desuden var forfatter til nogle digte, skuespil, et skrift om sprogvidenskab og et skrift mod Cato – intet af dette er overleveret.

Da Cæsar i 58 fvt. forlod Rom, var han prokonsul over Gallien og Illyrien, hvilket svarer til vore tiders Norditalien, Provence og de dalmatiske kystområder. For at klare sig i magtkampen i Rom havde Cæsar desperat behov for at vinde sig et militært ry og dermed *dignitas* (værdighed) og *gloria* (berømmelse) samt skaffe sig en professionel og loyal hær. Derfor havde Cæsar i den grad brug for en krig, men forholdene på dette tidspunkt var relativt rolige, og i modsætning til hvad mange tror, var romerne principielt ikke imperialister. En krig skulle være en *bellum iustum* (en retfærdig krig).⁵ Det var naturligvis en statholders opgave at beskytte sin provins og varetage det romerske folks interesser – herligt fleksible begreber i hænderne på en dreven manipulator. På samme måde, for mig at se, som da Colin Powell søgte at overbevise FN's Sikkerhedsråd om, at Saddam Hussein besad masseødelæggelsesvåben, forsøger Cæsar i *Gallerkrigen* at overbevise den romerske offentlighed om, at gallerne og germanerne udgjorde en alvorlig trussel for Rom.

Kunne Cæsar skrive, hvad det passede ham, og om fornødent omgå sandheden? Næppe, når man betragter de overordnede forhold. Det må formodes, at helvetierne faktisk havde planer om at udvandre, og at den germanske anfører Ariovist var raget uklar med visse gallere, sådan som Cæsar fortæller. I Cæsars temmelig omfattende stab var ikke kun nære venner, men også mindre venligsindede personer. Da der var en hyppig brevveksling, var man hurtigt ret velinformeret i Rom. Når det drejede sig om at vurdere den reelle fare for romerske interesser og beskrive modstanderes motiver og ytringer, var det en ganske anden sag. Her kunne Cæsar bøje virkeligheden efter behov, og det er der næppe nogen tvivl om, at han gjorde. Det er desuden værd at bemærke, at romerne ikke havde en pedantisk hang til præcision i detaljen, som man finder hos visse især tyske læsere af *Gallerkrigen*. Der er unøjagtigheder og selvmodsigelser i et vist omfang. Det vil næppe have generet en romer, som var trænet i retorik.

Hvorfor skrev Cæsar *Gallerkrigen* og hvornår blev værket publiceret? Vi ved det ikke, og det er derfor et omdiskuteret spørgsmål,⁶ men jeg føler mig

---

⁵ Rambaud 1966.

⁶ Adcock 1956, Meier 1996, Welch & Powell 1998, Goldsworthy 2008.

overbevist om, at hovedformålet var politisk propaganda og specielt for 1. bogs vedkommende et forsvar for den imperialistiske angrebskrig, Cæsar førte i Gallien. Det er mit synspunkt, at *Gallerkrigen* blev forfattet og udgivet bog for bog, og at indholdet spredtes så hurtigt som muligt via Cæsars omfattende kontaktnet fra senatorniveau til den mindste gyde i Subura, Roms slumkvarter. Ingen skulle glemme Cæsar, mens han var i Gallien. Det er ganske klart, at Cæsar havde pålidelige folk til at pleje sine interesser i Rom, f.eks. Cornelius Balbus, “familiarissimus Caesaris” (Cæsars meget nære ven),⁷ som kan tænkes at have været en slags Cæsars Göbbels.

Cæsars stil er simpel og nøgtern i opbygningen af episoder, kapitler, afsnit, sætninger og ordvalg. “Pura et inlustris brevitatis” (en ren og klar kortfattet-hed), kalder Cicero Cæsars stil.⁸ Har Cæsar fundet et passende ord, bruger han det igen og igen. Han anvender aldrig tvetydige eller uklare vendinger; hans adjektiver er objektive og saglige – han taler om lange dagsmarcher og dybe floder. Han er aldrig i tvivl om, hvordan en situation skal takles. Tøven og rådvildhed optræder ikke. Et lille eksempel fra 1. bog kap. 7 (1–2):⁹

Caesari cum id nuntiatum esset eos per provinciam nostram iter facere conari, maturat ab urbe proficisci et quam maximis potest itineribus in Galliam ulteriorem contendit, et ad Genavam pervenit. provinciae toti quam maximum potest militum numerum imperat – erat omnino in Gallia ulteriore legio una – ; pontem qui erat ad Genavam iubet rescindi.

(Cæsar 1987)

Da Cæsar fik at vide, at de forsøgte på at drage gennem vor provins, skyndte han sig af sted fra Rom, rejste i lange dagsmarcher til Det fjernere Gallien og kom til Genova. Han udskrev i Provinsen så mange soldater det var muligt (der stod i Det fjernere Gallien i alt een legion) og gav ordre til afbryde broen ved Genova.

(Cæsar, overs. Grønbech 1967)

Cæsar nævner altid sig selv i 3. person. Det er her første gang i værket, vi hører om Cæsar, og han nævnes i dativ. Han reagerer på information – og han gør det resolut. Så snart han får underretning om problemerne, skynder han sig af sted i tre udsagnsord, og da han kommer frem, udsteder han ordre i to udsagnsord. I sandhed en handlingens mand. Når andre ikke kan finde ud af tingene, kommer Cæsar lynhurtigt og klarer sagerne. Det er meget karakteristisk for stilen i *Gallerkrigen*.

---

⁷ Sueton, *Caesar* 82,2.

⁸ Cicero, *Brutus* 262.

⁹ Jf. Worm 1979.

Et tankevækkende eksempel på Cæsars behandling af gallere er nervierne i 2. bog. Vi befinder os i Belgien, hvor nervierne fanger Cæsar på det gale ben, og det er faktisk lige ved at gå galt for ham. Han får dog vendt situation til romernes fordel, besejrer nervierne og afslutter sagen som følger:

Da slaget var forbi, var den nerviske nation så godt som udslettet. De gamle mænd, der som ovenfor omtalt var blevet bragt i sikkerhed i moser og strandsumpe sammen med kvinder og børn, fik bud om kampens udfald, og da de var klare over, at sejrherrene kunne komme overalt og de besejrede ikke var sikre nogetsteds, blev alle de overlevende enige om at sende gesandter og overgive sig til Cæsar. Hvad der var hændt – sagde de – var en katastrofe for deres folk: der var tre overlevende senatorer af 600, knap 500 våbenføre mænd ud af 60.000. Cæsar, der gerne ville vise, at det var hans skik at lade ulykkelige og bønfoldende vederfares barmhjertighed, lod dem beholde livet og gav dem befaling til at blive boende i landet, og han forbød nabofolkene at begå nogen form for overgreb mod dem.
(Cæsar, overs. Grønbech 1967)

Det er jo slet og ret folkemord, men det har næppe stødt en romersk læser. Cæsar kan til gengæld være mild, når barbarerne underkaster sig hans vilje.

Lad os se lidt på 1. bog, hvor det hele begynder. Ud over en kort geografisk indledning (kap. 1), er der beskrevet to militære kampagner: krigen mod helvetierne (kap. 2–29) og krigen mod germanerhøvdingen Ariovist (kap. 30–54).

Helvetierne havde tilsyneladende besluttet sig for at finde et nyt sted at slå sig ned. Først henvendte de sig til Cæsar for få tilladelse til at drage gennem den romerske provins. Dette forbød og forhindrede Cæsar. Derpå drog de bl.a. gennem hæduernes land. Hæduerne var Roms allierede. Da de bad Cæsar om hjælp, kom det til stridigheder, som endte med et stort nederlag for helvetierne. Kampene fandt sted langt borte fra Cæsars egentlige provins.¹⁰

Derpå følger Ariovist-episoden:

kap. 30–33: Landdag: situationen i Gallien

kap. 33: Cæsars begrundelse for at blande sig

kap. 34: Cæsar anmoder om møde: arrogant svar

kap. 35: Cæsar sender nyt gesandtskab med krav

kap. 36: Arrogant svar fra Ariovist (vendepunktet i episoden)

kap. 37–41: Cæsar marcherer mod Ariovist. Rygter om germanerne.

kap. 42–46: Nu vil Ariovist forhandle

kap. 47: Ariovist ønsker ny forhandling

kap. 48–54: Afgørende kamp

---

¹⁰ Rambaud 1966 giver en grundig analyse af hele helvetierkrigen.

Efter helvetierne var overvundet, holdt Cæsar et møde med de ledende gallere. Et folkeslag, sequanerne, stod og hang med næbet. Det viste sig, at de for at tryne de omkringliggende folk havde anmodet germanerhøvdingen Ariovist om at hjælpe sig. Det havde været godt i begyndelsen, men nu havde Ariovist ført flere og flere germanere over Rhinen og var begyndt at herse ikke kun med nabofolkene, men også sequanerne selv. Ville Cæsar hjælpe? – Intet hellere.

Cæsar sendte straks udsendinge til Ariovist for at få et møde i stand og løse konflikten. Da dette ikke lykkedes, fortsatte diplomatiet, indtil Cæsar blev så bekymret over Ariovists overgreb, at han rykkede frem mod ham. Efter lidt diplomati og et enkelt møde kom det til et slag, som Ariovist tabte. Også dette slag fandt sted meget langt væk fra den romerske provins.

I hele konflikten med Ariovist, gør Cæsar et stort nummer ud af at beskrive Ariovist som en fæl barbarisk tyran. Cæsar bruger ikke ligefrem ordene *arrogans et superbus* (hovmodig og overmodig), men det må have faldet en romersk læser nær at tænke på dem. Under Cæsars konsulat var Ariovist blevet tildelt titlen *rex atque amicus populi Romani* (konge og ven af det romerske folk). Cæsar kunne med en vis ret forvente at en sådan klientkonge ville vise sig lydhor over for romerske interesser, men i stedet for at opføre sig underdanigt og respektfuldt optræder Ariovist som om forbindelsen med romerne var mellem to ligeværdige parter. Det må have været stærk læsning for en romer.

Desuden krydrer Cæsar sin beskrivelse af konflikten med en fremstilling af germanerne som en frygtindgydende fjende og minder om kimbrenne og teutonerne, der i 102–101 fvt. – med stort besvær – blev besejret af Marius, en slægtning til Cæsar. Faren for en invasion af Italien nordfra nævnes flere gange i *Gallerkrigen* af Cæsar, men intetsteds så betonet som i dette tilfælde. Ud over den hæder Cæsar på snedig vis fik ved at besejre en frygtindgydende fjende, må han have fremkaldt den gamle frygt for en germansk invasion i en romersk læsers tanker. Alt i alt, når man til denne beskrivelse af Ariovist tilføjer, at Cæsar varetager romerske allieredes interesser, må det have været indlysende for enhver romer, at der måtte skrides ind over for Ariovist.

Lad os se nærmere på et afsnit i begyndelsen af konflikten. Cæsar har just (kap. 35) under henvisning til Ariovists status som romersk klientkonge præsenteret ham for følgende krav:

- * at han undlod at føre flere germanere over Rhinen ind i Gallien
- * at han frigav de hæduiske gidsler og tillod sequanerne at gøre det samme
- * at han afstod fra provokationer og overgreb mod hæduerne og deres allierede

Hvis Ariovist gjorde dette, ville han bevare det romerske folks venskab, hvis ikke, så Cæsar sig nødsaget til at beskytte hæduerne i overensstemmelse med en senatsbeslutning.

Til dette svarer Ariovist (kap. 36):

Ad haec Ariovistus respondit: ius esse belli, ut qui vicissent, iis quos vicissent, quemadmodum vellent, imperarent; item p. R. victis non ad alterius praescriptum, sed ad suum arbitrium imperare consuesse. si ipse populo Romano non praescriberet, quemadmodum suo iure uteretur, non oportere sese a p. R. in suo iure impediri. Haeduos sibi, quoniam belli fortunam temptassent et armis congressi ac superati essent, stipendiarios esse factos. magnam Caesarem iniuriam facere, qui suo adventu vectigalia sibi deteriora faceret. Haeduis se obsides redditurum non esse neque his neque eorum sociis iniuria bellum inlaturum, si in eo manerent, quod convenisset, stipendiumque quotannis penderent. si id non fecissent, longe his fratrum nomen p. R. a futurum. quod Caesar denuntiaret se Haeduorum iniurias non neglecturum, neminem secum sine sua pernicie contendisse. cum vellet, congredieretur: intellecturum quid invicti Germani, exercitissimi in armis, qui inter annos XIII tectum non subissent, virtute possent.
(Cæsar 1987)

Hertil svarede Ariovist, at i krig gjaldt den ret, at sejrherren behandlede de besejrede som han ville; på samme måde plejede det romerske folk at behandle de overvundne, ikke efter andres anvisninger, men efter eget forgodtbefindende. Når han selv ikke gav Romerne anvisning på, hvordan de skulle bruge deres ret, var der heller ingen rimelighed i, at Romerne hindrede ham i at udøve sin. Eftersom Hæduerne havde prøvet krigslykken og var blevet slået, måtte de nu betale deres tribut. Det var uretfærdigt af Cæsar, at han så snart han kom til, ville begrænse hans skatterettigheder. Han ville ikke give Hæduerne deres gidsler tilbage, men på den side heller ikke åbne fjendtligheder mod dem eller deres forbundsfæller uden gyldig grund, når de blot holdt sig aftalerne efterrettelige og betalte deres årlige tribut; gjorde de ikke det, ville den brodertitel Romerfolket havde skænket dem, ikke hjælpe dem noget. Til Cæsars trusler, at han ikke ville tolerere overgreb mod Hæduerne, kunne han kun minde om, at ingen hidtil havde kæmpet med ham, uden at det var blevet værst for vedkommende selv. Cæsar kunne bruge våbenmagt, når som helst han ønskede det, så ville han få at mærke,

hvor megen tapperhed og kamptræning de ubesejrede Germaner, der i 14 år ikke havde levet med tag over hovedet, var i besiddelse af.
(Cæsar, overs. Grønbech 1967)

Altså:

- * romerne skulle ikke blande sig i, hvordan han behandlede besejrede folk; han blandede sig jo ikke i romernes forhold
- * Cæsar begik et stort overgreb, hvis han formindskede skatteindtægterne fra hæduerne
- * han ville ikke frigive de hæduiske gidsler
- * hvis hæduerne overholdt aftalerne, ville han ikke påføre dem overgreb
- * hvis hæduerne ikke overholdt aftalerne, ville deres alliance med romerne ikke hjælpe dem
- * hvis der var noget, kunne Cæsar bare komme an og finde ud af, hvor tapre germanerne var

Ikke just et passende svar fra en klientkonge, som snarere opfører sig som respektløs barbar. Læg mærke til, hvordan Cæsar lader Ariovist indlede og afslutte afsnittet med arrogante forhånelser, som i romerske øjne må have forekommet tæt på utilladelige.

Den latinske tekst er meget velafbalanceret, udformet i relativt korte perioder med en mængde parallelismer og antiteser.

Her nogle eksempler på tekstens troper og figurer:

... qui vicissent iis quos vicissent – epifor
... qui vicissent iis quos vicissent quemadmodum vellent imperarent –
assonans
... populo Romano ... a populo Romano – geminatio
... suo iure ... in suo iure – geminatio
... magnam ... iniuriam – hyperbaton
... iniuria bellum inlaturum – assonans
... non neglecturum, neminem secum sine sua – allitteration
... tectum – synekdoke

Disse tekniske kneb fra retorikkens værktøjskasse giver teksten en prægnant skarphed, som i endnu højere grad kommer til udtryk, når teksten læses op – og det var jo sådan man læste i antikken. Det viser også, hvor omhyggeligt Cæsar har gennemarbejdet teksten ned i mindste detalje.

Jeg håber på disse sider at have givet eksempler på, hvordan Cæsar manipulerer med sine læsere. Lykkedes det? Ja, i høj grad. Cæsars målgruppe var den brede romerske offentlighed, og hans popularitet i Rom holdt sig under hele Gallerkrigen. Hans politiske modstandere derimod, var ikke til at bevæge. Cato foreslog oven i købet, at man skulle udlevere Cæsar til

germanerne.¹¹ Jeg må desværre også med en vis bekymring notere, at en del af mine studerende falder for Cæsars manipulationer!

---

¹¹ Plut. Cat. Min. 51.

Litteratur

- Adcock, F. E. 1956, *Caesar as man of letters*, Cambridge.
- Cæsar 1900, C. Ivli Caesaris *Commentariorvm Libri vii De Bello Gallico*, ed. Renatvs dv Pontet, Oxford.
- Cæsar (overs.) 1967, *Gallerkrigen*, på dansk ved Bo Grønbech, København.
- Cæsar 1987, *C. Iulii Caesaris commentarii rerum gestarum* vol. I: *Bellum Gallicum*, ed.: Wolfgang Hering, Leipzig.
- Goldsworthy, Adrian 2007, *Cæsar*, London.
- Meier, Christian. 1996 (1. udg. på tysk 1982), *Caesar*, London.
- Rambaud, Michael 1966, *L'art de la Deformation Historique*, Paris.
- Rasmussen, Per Methner 2009, "Talerstolen Cæsar – en brillant manipulator", *Retorik Magasinet* nr. 71 | 19. årgang | *Marts 2009*, Skive, 31–35.
- Rawson, Elisabeth 1991, "The literary sources for the pre-Marian army", *Roman culture and society: Collected papers*, ed.: Fergus Miller, Oxford, 34–57.
- Welch, Kathryn & Anton Powell (eds.) 1998, *Julius Caesar as artful reporter: The war commentaries as political instruments*, London.
- Will, Wolfgang 2008, *Veni, vidi vici – Caesar und die Kunst der Selbstdarstellung*, Darmstadt.
- Worm, Erik 1979, *Cæsar – en myte?* DR-skoleradio, København.